

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Kuifeend (*Aythya fuligula*) A061

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De kuifeend is een kleine duikeend die herkenbaar is aan een afhanginge kuif en, het mannetje, aan een grotendeels zwart verenkleed met witte flanken. De broedgebieden liggen in de noordelijke (boreale) en gematigde streken van Eurazië, in West-Europa zuidelijk tot in Frankrijk. In Nederland broedden in 1998-2000 naar schatting 14.000-18.000 paar. Dat komt neer op een forse toename t.o.v. 1970-1980 (ca. 6.000 paar). De in Nederland overwinterende vogels komen vooral uit Scandinavië. Ook een groot deel van onze eigen broedvogels blijft 's winters hier.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de kuifeendenpopulatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' ongunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende kuifeenden liggen in de gematigde en boreale delen van Europa en West-Siberië. De overwinteringsgebieden liggen in West- en Zuid-Europa en Noord-Afrika. Bij de kuifeend worden vijf populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante NW-Europese populatie wordt geschat op 1.200.000 vogels. Hiervan verblijft 18 % in Nederland.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: Het leefgebied van de kuifeend zijn voornamelijk zoete wateren. De grootste concentraties verblijven op grote meren en plassen. Kuifeenden zijn verder ook te vinden op zand- en grindplassen en drinkwaterbekkens. Afgezien van de brakke (voormalige) estuaria in het Deltagebied verblijft de soort weinig tot nauwelijks op zoute wateren. De kuifeenden houden er vaak dagrustplaatsen op na, en vliegen van daaruit 's nachts naar voedselgebieden die tot op ongeveer 5 km (met uitschieters tot 15 km) van de rustplaats vandaan liggen. Dagrustplaatsen bevinden zich meestal in de beschutting van dijken of eilanden. Voedselgebieden zijn wateren die tot circa 15 m diep zijn, maar kuifeenden duiken bij voorkeur niet dieper dan enkele meter.

Voedsel: De kuifeend foerageert op de onderwaterbodem (benthos) en is een voedselspecialist. Hij eet in onze wateren in de winter overwegend driehoeksmosselen; in de zomer ook andere (kleine) zoetwatermollusken en muggenlarven en incidenteel plantenzaden en kleine visjes.

Rust: De soort is wat zijn rusteisen betreft vooral kwetsbaar voor waterrecreatie en scheepvaart. De kuifeend reageert op naderende boten op meer dan 400 m afstand en doorgaans treedt ernstige verstoring op bij afstanden van 200-400 m. Omdat kuifeenden overdag vaak ook rusten in de luwte van dijken en oevers kan ook landrecreatie langs oevers en opstelling van windturbines op de oever verstorend werken. Veranderingen in de waterkwaliteit in combinatie met andere factoren (bijv. hoge slibgehalten in het Markermeer) hebben in sommige situaties geleid tot afname van het aanbod van driehoeksmosselen. De kuifeenden moeten dan nieuwe voedselgebieden gaan zoeken. De samenhang van dagrustplaatsen en voedselgebieden kan verstoord raken door veranderingen in één van beide gebieden. Daarnaast is de soort gevoelig voor hindernissen zoals windmolens tussen dagrustplaats en voedselgebied. Overmatig gebruik

van vistuig ('warnetten') kan bij de kuifeend tot grote aantallen van verdrinkingslachtoffers leiden.

4. Huidig voorkomen

Overwinterende kuifeenden zijn in Nederland sterk geconcentreerd in de merengebieden (IJsselmeergebied, Friese meren) en de afgesloten zeearmen in de delta (Haringvliet, Volkerak).

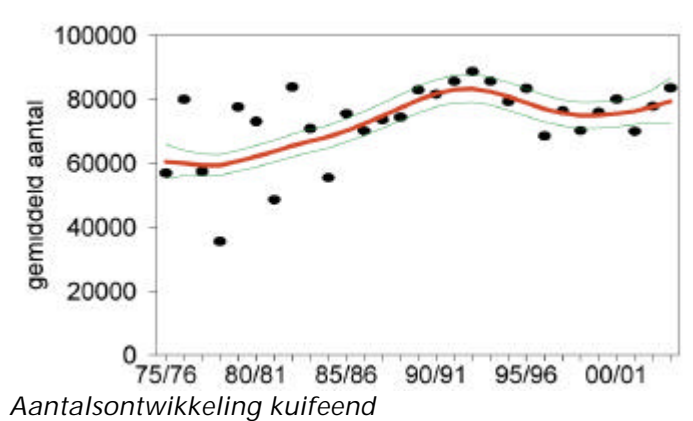
Verspreidingskaart kuifeend

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De aantallen van de kuifeend in Nederland zijn in de periode 1980-1990 matig toegenomen, en - na een maximum in 1990-1995 - vervolgens licht gedaald. Nu lijkt de populatie stabiel te blijven. Aantalsontwikkelingen hebben veel te maken met de beschikbaarheid van driehoeksmosselen en variëren in de verschillende regio's.

Regionale trends: Regionale aantalsontwikkelingen hebben in veel gevallen te maken met de beschikbaarheid van driehoeksmosselen. Kuifeenden namen met de mosselen toe in het Volkerak na de afsluiting in 1987, in de periode 1980-1990 gebeurde dat met de verbetering van de waterkwaliteit in de rivieren en midden jaren negentig in de Randmeren. Ook de ontwikkelingen in het Hollands Diep en Haringvliet droegen bij aan de toename van de kuifeend in de periode 1980-1990.

Aan de andere kant namen driehoeksmosselen en kuifeenden in de periode 1990-2000 sterk af in het Markermeer. De achteruitgang van de kuifeend in winter/voorjaar werd daarbij deels gecompenseerd door een toename in zomer/herfst, wanneer ze andere prooien vangen. De recente afname van de kuifeenden hangt ook samen met de afname van de mosselen in de Benedenrivieren.

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de kuifeend laat sinds 1981 (1981-2003) een matige toename zien. Over de meest recente periode 1995-2003 is de populatie stabiel.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
Het verspreidingsgebied van de kuifeend is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig
De kuifeendenpopulatie is toegenomen.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig
De kwaliteit van het leefgebied in het voor de kuifeend zeer belangrijke Markermeer verslechtert door afname van het voedselaanbod, maar in de Randmeren is het voedselaanbod verbeterd. Alles bij elkaar lijkt de kwaliteit van het leefgebied op landelijk niveau nog gunstig.
De omvang van het leefgebied is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig
Vooral de beschikbaarheid van driehoeksmosselen heeft invloed op de aantallen overwinterende kuifeenden in Nederland. De driehoeksmosselen zijn inmiddels teruggekeerd in de Randmeren, maar ze zijn sterk afgenomen in het Markermeer als gevolg van o.a. hoge slibgehaltenes. Als deze achteruitgang van de mosselen zich doorzet in Markermeer/IJmeer en mogelijk ook in het IJsselmeer gaat optreden, zullen ook de kuifeenden verder afnemen. Als een herstel van zoet-zout overgangen in Haringvliet, Volkerak en IJsselmeer plaats gaat vinden, zal dat een negatief effect hebben op het voorkomen van driehoeksmosselen en dus van kuifeenden. Positief echter zijn de te verwachten vermindering van de sterfte in visnetten en de vermindering van de visserijdruk in het algemeen. Er is een convenant gesloten ter vermindering van de eendensterfte in visnetten.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 75.700 vogels (seizoensgemiddelde). Enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud van de huidige situatie volstaat, met specifieke aandacht voor de beschikbaarheid van driehoksmosselen als voedsel.

Oordeel: matig ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatietrend	gunstig	gunstig
Leefgebied	matig ongunstig	gunstig
Toekomst	gunstig	matig ongunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Eerden M.R. van, Dubbeldam W. & Muller J. 1999. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten. RIZA-rapport 99.060. RIZA, Lelystad.
- Leeuw J. de 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. Van Zee tot Land 61. Rijkswaterstaat, Lelystad.
- Leeuw J. de & van Eerden M.R. 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Flevobericht 373. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.
- Noordhuis R. 1997. Watervogels en waterplanten in de randmeren. Limosa 69: 26-27.
- Noordhuis R., van Roomen M., Zollinger R., Tempel J. & Bouw W. 1997. Watervogels in de Randmeren: recente ontwikkelingen in een historisch perspectief. De Levende Natuur 98: 25-34.
- Platteeuw M. & Beekman J.H. 1994. Verstoring van watervogels door scheepvaart op Ketelmeer en IJsselmeer. Limosa 67: 27-33.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.